

چگونه یک طرح تحقیق اجمالی بنویسیم^۱؟

مهدی محقق فر

• طرح بحث

۱. برای شروع هر کاری که نتیجه اش تولید و ساختن است مانند بافتن یک فرش، ساختن یک خانه، مطابق یک قاعده عقلایی لازم است قبل از اقدام، برنامه ریزی و طراحی کنیم. مثلاً در مورد ساختن یک خانه اینکه چه مواد اولیه ای را لازم داریم، کدام در پی ساختمان به کار می رود و کدام در اسکلت ساختمان و کدام در بام ساختمان، اینکه مثلاً در کدام سمت خانه پنجره باشد و اینکه هر یک از قسمت های ساختمان برای چه کاری باید آماده شود و ده ها سوالات دیگری که باید برای آنها در ابتدای کار پاسخی فنی و محاسبه شده فراهم شود و با کارفرمای ساختمان توافق کرد. پاسخ به چنین سوالاتی را نیز باید در ابتدای تحقیق روشن کرد مثلاً اینکه چه اطلاعاتی به تحقیق ما مرتبط است، این اطلاعات را چگونه باید به دست آورد، چه کسانی کار علمی شبیه به ما را انجام داده اند و در چه مواردی می تواند از تجربه آنها استفاده کرد. در چه قسمت هایی تجربه آنها با کاستی روبرو است، با چه روشی باید مساله خود را حل کنیم، به دنبال چه نتیجه ای در تحقیق هستیم. آیا این نتیجه ارزش این دروسها را دارد و ...

۲. در طرح تحقیق با مطالعه درباره مسئله مدنظر، آن را بیشتر می شناسیم و اطلاعات مفید جهت برنامه ریزی و کنترل فرآیند تحقیق را در قالب نظمی مشخص روی کاغذ می آوریم. در برخی تحقیقات مثل پایان نامه ها و تحقیقاتی که به سفارش مراکز علمی انجام می شود، لازم است این طرح تحقیق به تصویب برسد. با تنظیم طرح تحقیق و گرفتن تأیید از صاحب نظران تا حدودی با آرامش خاطر از اینکه کار بیهوده و بدون برنامه ای را شروع نمی کنیم، می توان به کار تحقیق مبادرت کرد.

۳. متأسفانه برگه کاملاً یکسانی در طرح تحقیق بین مراکز علمی وجود ندارد اما با بررسی آنها، می توان عناصر کلیدی ثابتی را تشخیص داد. ممکن است یک طرح تحقیق شامل ده ها صفحه و ده ها پرسش باشد اما بنا بر تجربه می توان مهم ترین آنها را در هشت مورد مانند برگه راهنمای تدوین طرح تحقیق پیوستی گرد آورد. البته در تجربه های بعدی خودتان می توانید به توسعه کمی و کیفی این برگه و مهارت های مربوط به آن مبادرت ورزید.

۴. عناوین این طرح تحقیق اجمالی شامل موارد زیر است:

الف - عنوان تحقیق

ب - بیان مساله؛

ج - سوال اصلی؛

د - سوالات فرعی؛

^۱. این درس نامه صرفاً برای استفاده فراگیران کارگاه آموزشی فراهم شده و غیر قابل استناد است.

ه - پیشنهاد تحقیق؛

و - ضرورت تحقیق؛

ز - ساختار تحقیق؛

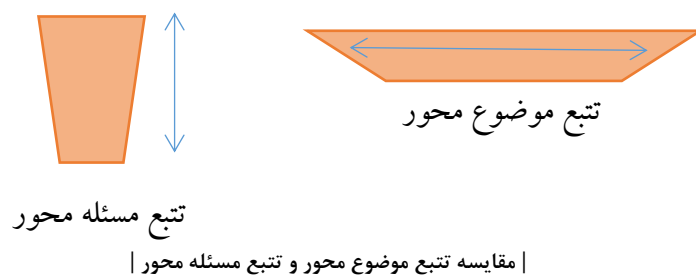
ح - منابع تحقیق.

الف - عنوان تحقیق

۱ - مسئله و مسئله یابی

۱. ایجاد تمرکز در تحقیق حرفه‌ای بسیار مهم است. محقق باید در مورد یک موضوع حتی المقدور متمرکز شود. اصطلاحاً این موضوع محدود و مشخص را مسئله پژوهشی می‌نامند. گاهی در برخی موارد، افراد به کلی گویی و کلی‌نویسی عادت کرده‌اند. معمولاً این کار منجر به رشد علمی نمی‌شود. ذهن هنگام دقت و متمرکز شدن در فهم و مطالعه یک موضوع کاملاً مشخص و یا همان مسئله رشد می‌کند. از این رو محقق تا آنجا که مقدور است باید از تحقیق کلی پرهیزد و به مسائل جزئی‌تر توجه کند. می‌توان چنین گفت که یکی از خصوصیات تحقیق حرفه‌ای، «مسئله محوری» است.

۲. معمولاً تحقیقی که به تتبع موضوع محورانه و موضوعات وسیع می‌پردازد، ظرفی است وسیع و چه بسا بدون عمق کافی، در حالی که پژوهش مسئله محور و بسنده کردن به مسئله‌ای معین و محدود، معمولاً به تحقیق، ژرفا و عمق می‌بخشد. احتمال نتیجه بخشی آن بیشتر است.

۲ - مسئله یابی

به دست آوردن مساله مناسب تحقیق و یا اصطلاحاً «مهارت مسئله یابی» یکی از مهارت‌های اساسی و مقدماتی در یک تحقیق حرفه‌ای است. در بندهای بعدی درباره این مراحل بیشتر توضیح داده می‌شود.

مرحله اول - تعیین موضوع کلی و یا زمینه بررسی:

برای یافتن موضوع عام و زمینه کلی تحقیق می‌توانید مراحل زیر را طی کنید:

۱. تشکیل سبد موضوعات

برای یافتن موضوع تحقیق ابتدا لازم است سبد موضوعات اولیه مورد نظر خود را تشکیل دهید. برای یافتن موضوعات در این سبد می‌توانید به موارد زیر مراجعه کنید:

مراجعه به پایگاه‌های اطلاع رسانی علمی؛

فراخوان همایش‌های تخصصی؛

مرور عناوین کتاب‌های تخصصی و مقالات علمی؛

مراجعه به بخش چکیده پایان‌نامه‌ها و بخش پیشنهاد برای پژوهش‌های بیشتر در پایان‌نامه‌ها؛

گرفتن ایده از مباحث کلاس‌های درس؛

و نهایتاً مشورت با صاحب‌نظران و استادان در زمینه تخصصی خود.

۲. غربالگری موضوعات

پس از تشکیل سبد موضوعات، نوبت به غربالگری موضوعات یعنی محدود کردن تعداد موضوعات می‌رسد. معیارهای غربال سبد موضوعات می‌تواند موارد زیر باشد:

۱. علاقه‌مندی به مساله؛

۲. ارزشمند بودن مساله تحقیق؛

۳. نو بودن مساله (تکراری و تقلیدی نباشد)؛

(در مورد موضوع کار نشده باشد یا به صورت جامل و کامل کسی کار نکرده باشد یا روش کار متفاوت باشد، یا داده‌ها متفاوت باشد یا نتایج و یا اثار و لوازم آن متفاوت باشد).

۴. امکان عملی انجام تحقیق.

(نبودن دشواری غیر عادی در رسیدن به منابع تحقیق، قابل انجام در مدت زمان مدنظر و یا قابل گزارش نتایج تحقیق در قالب مدنظر مثل حجم مقاله و یا پایان نامه، برای پاسخ به سوالات زمینه مورد مطالعه، راه حل علمی و روش مناسب وجود داشته باشد)

۳. انتخاب موضوع نهایی

در پایان این مرحله دامنه موضوعات باقی مانده پس از غربالگری، کاهش می‌یابد و ممکن است به یک، دو یا سه موضوع برسد. سپس تصمیم‌گیری نهایی با مشورت با استادان و بررسی بیشتر، یک مورد انتخاب می‌شود.

مرحله دوم - تحدید موضوع کلی انتخاب شده و تعیین مسئله تحقیق

پس از انتخاب موضوع، لازم است به کمک الگوی سه جزیی، آن را به یک مسئله حرفه‌ای تبدیل کنیم. مراحل الگوی سه جزیی به شرح زیر قابل پیگیری است:

۱- تجزیه موضوع به منظور تسلط بر ابعاد موضوع:

لازم است سوالات و ابهامات قابل طرح در خصوص موضوع کلی تعیین شده خود را بدون سانسور و بدون نگرانی‌های منطقی (مثلاً اینکه این سوال تکراری است یا مهم نیست و یا این ابهام عام است این ابهام خاص است و یا ...) یادداشت کنید. الگوهای مختلفی برای این کار پیشنهاد می‌شود. یکی از این الگوها که برای شروع راهگشا است شیوه تجزیه به کمک الگوی خورشیدی است. در این شیوه ابهامات و سوالات محتمل را با یک خط (گویی شعاع خورشید است) به یک دایره مطابق نمونه زیر وصل می‌شود. وسط دایره هم موضوع کلی و یا همان زمینه بررسی تحقیق خود را قرار می‌دهید. در این مرحله ملاک عملکرد بهتر این است که خورشید شما پر فروغ تر باشد! برای کمک به ذهن می‌توانید از سرفصل‌های درسی و یا کتاب‌ها برای طراحی سوال استفاده کنید.

موضوع
کلی

۲- ترکیب عناصر به کمک الگوی سه جزئی: در این مرحله سه ستون را به شکل زیر تکمیل می‌کنیم. زمینه تحقیق و یا موضوع کلی را در ستون اول و در ستون دوم سوالات بهتر را انتخاب کرده مرتب می‌نویسیم. در ستون سوم قیدهای محدود کننده بررسی را متناسب با موضوع انتخابی خود می‌نویسیم. شایان ذکر است این ترتیب، قابل جابجایی است.

قید

سوالات

موضوع کلی

۳- تشکیل فهرست مسائل: در این مرحله با ترکیب عناصر فوق از هر ستون می‌توان تعداد قابل توجهی مسئله تولید کرد. از ستون اول همان موضوع کلی و بعد از ستون دوم یک یا چند سوال و از ستون سوم هم یک قید می‌توان انتخاب کرد و با ترکیب این سه جزء یک مسئله به دست آورد.

۴- انتخاب مسئله نهایی: در این مرحله از بین مسائل موجود در سبد مرحله قبلی بنابر شاخصه‌هایی می‌توانید مسئله‌ای مناسب برای تحقیق خود انتخاب کنید. در این مرحله مرور تحقیقات مشابه و منابع مربوط، مشاوره با استادان و کارشناسان پیشکسوت در زمینه تخصصی مدنظر و گفتگو با دوستان و تأمل نهایی خودتان مفید است. شاخصه‌های زیر می‌تواند شما را در انتخاب مسئله کمک کند:

۱. علاقه خودتان به مسئله (بسیار مهم است)؛
۲. ارزشمندی علمی مسئله و نیاز معرفتی به حل آن (یک مشکل علمی را تحقیق شما رفع کند)؛
۳. نو بودن مساله و عدم تکرار (این نو بودن بدین معناست که یا در این مسئله تحقیقی نشده باشد و یا تحقیقات انجام شده از حیثی ناتمام باشد مثلاً جامع نباشد، روش کار شما متفاوت و بهتر باشد، نتایج و یا آثار و لوازم و یا نحوه استدلال شما متمایز باشد و ...)
۴. تناسب با سطح علمی و مهارت‌های تحقیقی شما (در این زمینه استاد راهنما کمک شایانی به شما خواهد کرد و تا حدودی بند سوم را نیز تعدیل می‌کند)؛
۵. دارای تناسب بیشتر با سابقه آموزشی و تحقیقات قبلی شما (به هر حال نباید سابقه و تجربه‌های قبلی خود را نادیده بگیرید)؛
۶. سرانجام حجم قالب ارائه نتایج تحقیق (اینکه مقاله است یا پایان نامه و یا کتاب) و مدت زمانی که در اختیار دارید در وسعت و یا محدودیت مسئله شما موثر است.

۳- مسئله‌شناسی

تا این مرحله، مسئله‌یابی که یکی از مهم‌ترین گام‌های طراحی تحقیقات را برداشته‌اید. حال نوبت مراحل و مهارت‌های مساله‌شناسی است. به خاطر داشته باشید که اطلاعات مرحله مسئله‌شناسی در «طرح تحقیق» شما درج خواهد شد. این عناصر همان عناصر مطرح در طرح تحقیق است. عنوان تحقیق همان مسئله‌ای می‌تواند باشد که نهایتاً در فرآیند الگوی سه جزئی انتخاب کردید.

ب- بیان مسئله

۱. بیان مسئله دو قسمت اصلی دارد. بند دانسته‌ها و بند مجهولات.
۲. بهترین راه بیان مسئله این است که به مهم‌ترین مفهوم و یا مفاهیم مطرح در عنوان مسئله خود در قالب چند جمله اشاره کند و آن را به اختصار توضیح دهید و اطلاعاتی را که می‌تواند مبنای حرکت به سمت رفع مجهولات در مسئله باشد را به صورت هدمند انتخاب کنید و بنویسید. این می‌تواند بند اول یعنی قسمت دانسته‌های مهم در مسئله شما باشد.

۳. بعد از این مقدمه، به صورت طبیعی و منطقی، یک پرسش عمیق و نسبتاً کلی که همان سؤال اصلی تحقیق است، طرح کنیم. انتقال از جملات مقدماتی به آن پرسش، باید طبیعی باشد و معمولاً از عبارات انتقالی مناسبی باید استفاده کرد. در واقع، توضیحات مقدماتی در بند اول، آن پرسش را تولید می‌کند. به خاطر داشته باشید که هر مجهولی به چند معلوم وابسته است و از ترکیب آنها ساخته می‌شود. از این رو در نهایت بند دوم باید منجر به بیان روشن و صریح سؤال اصلی تحقیق باشد.

ج - سوال اصلی

۱. یکی از مهم‌ترین ارکان طراحی پژوهش، سازماندهی سوالات است.
۲. هر تحقیقی صرفاً دارای یک سوال تحقیقاتی است. به عبارت دیگر کل تحقیق از یک کنجکاوی علمی و از یک مرکز ثقل نشأت می‌گیرد. هدف از این کار ایجاد نهایت تمرکز در فرآیند تحقیق است. داشتن یک پرسش علمی باعث می‌شود که مواد خام جمع‌آوری شده در سبد مخصوص خود گردآوری شود و در جریان کار به افق‌های گوناگون کشانده نشود و کنجکاوی‌های محقق او را از مسیر استنباط منحرف نکند.
۳. عنوان تحقیق را که یک شبه جمله (بدون فعل) است؛ هر گاه به صورت استفهامی و در قالب یک جمله سوالی تبدیل کنید شما به سوال اصلی تحقیق خود دست پیدا کرده‌اید. به عبارت دیگر سوال اصلی همان بیان مسئله است به شکل سؤال.

د - سوالات فرعی

۱. سوال اصلی را در یک جمله نمی‌توان پاسخ داد باید آن را به چند سوال تجزیه کرد و به تدریج پاسخ داد. به عبارت دیگر سوال اصلی هر تحقیقی تا حدی کلی است که باید به تعدادی از سوالات فرعی تجزیه شود. باید توجه داشته باشید که همیشه باید از حاصل جمع سوال‌های فرعی، همان سوال اصلی شکل بگیرد نه کمتر و نه بیشتر.
۲. سوال‌های فرعی، ارکان بلافصل سوالات اصلی هستند.
۳. شیوه طراحی سوالات فرعی بدین گونه است: بارش فکری و طرح هر گونه سوال، سنجش ارتباط سوالات مطرح شده و حذف سوالات غیر مرتبط، تنظیم منطقی سوالات، بازنگری نهایی. پس از کسب مهارت کافی معمولاً در مرحله بارش فکری سوالات نامربوط را خود به خود حذف خواهید کرد و کار را سریع‌تر به سرانجام می‌رسانید.
۴. فصول تحقیق را باید بر اساس سوال‌های فرعی تنظیم کرد. این سوال‌ها «فصل‌ساز» هستند. به عبارت دیگر پرسش‌های فرعی، عنوان فصل‌های پایان‌نامه و یا عناوین مقاله را شکل می‌دهند. بدین منظور می‌توان هر یک از سوالات فرعی را به یک شبه جمله تبدیل کنید و عنوان فصل را به دست می‌آورید. البته لازم است توجه داشته باشید که در ساختار مقاله، چیزی به نام کلیات و فصل‌بندی وجود ندارد و معمولاً با ایجاد تمایز منطقی بین تیترا و ریز و درشت کردن قلم‌ها، مهندسی بحث را پیش می‌برند.

۵. هیچ گاه نباید سوال فرعی با سوال اصلی یکی شود.
۶. نیازی نیست که درباره معنای لغوی و اصطلاحی و مبانی بحث سوال طرح کنید این سوالات مقدماتی، زمینه‌ای و غیر فرعی هستند. معمولاً این مباحث را در کلیات و یا در مقدمه مطرح می‌شود.
۷. برای پاسخ به سوال‌های فرعی باید به سوال‌های ریزتری پاسخ داد که می‌توان آنها را به سوال‌های فرعی فرعی نام نهاد. این سوالات را نباید با سوالات فرعی اشتباه گرفت.
۸. سوالات فرعی فرعی را می‌توانید در یک بارش فکری بدست آورد و با مرتب کردن آنها می‌توان به سامان زیر بخش‌های سوالات فرعی رسید.
۹. توصیه می‌شود سوالات اصلی و فرعی تحقیق را با «آیا» شروع نکنید زیرا سوالات تحقیق درصدد تحلیل چستی؛ چرایی، چگونگی، آثار و ... است لذا پاسخ آری یا خیر که به تبع پرسش با آیا به‌دست می‌آید، معمولاً کافی به غرض تحقیق نیست.
۱۰. تعداد سوالات فرعی بین ۳ الی ۶ بین مقاله و پایان نامه متغیر است.
۱۱. در پرسش‌های فرعی نباید مبانی بعید را جزو سوالات طرح شود بلکه باید صرفاً به بیان دیدگاه و موضع خود در خصوص آنها بسنده کرد و آنها را پیش فرض انگاشت و از هرگونه تفصیل و یا تحقیق خودداری کرد و هرگز مبانی را به مسأله تبدیل نکرد.
۱۲. سوالات فرعی باید روشن، مشخص قابل پیگیری و پاسخ توسط متخصص، دارای روش بررسی، قابل حل متمایز و به اندازه کافی دارای ابهام، یعنی مرکب نباشد، سطحی نباشد، کلی و عام نباشد مرکب نباشد، مبهم نباشد و غیر قابل حل نباشد.

هـ. ضرورت تحقیق

۱. محقق حرفه‌ای معمولاً به راحتی داوران را متقاعد می‌کند که تحقیق او مهم است! مثلاً او می‌کوشد پاسخ این چنین سولاتی را بدهد:

✓ این تحقیق چه اهمیتی دارد؟

✓ چه کسانی از نتایج آن بهره‌مند می‌شوند؟

✓ چه نیازی به دانستن آن داریم؟

✓ چه مشکلی را حل می‌کند؟

✓ ارزش این تحقیق چیست؟

✓ چه لزومی دارد که زمان و نیروی محقق صرف حل این مسأله شود؟

۲. برای بیان ضرورت مسأله می‌توانید بر روی اهمیت مسأله تکیه کنید مثلاً بگویید چرا باید این مسأله حل شود، اگر این مسأله حل نشود، چه پیامدهایی خواهد داشت. به عبارت دیگر در قسمت اهمیت و ضرورت، باید توضیح دهید

که اگر این مسئله حل شود، چه آثار و برکاتی خواهد داشت و چه مسائل دیگری به تبع آن حل خواهند شد. همچنان که بی تفاوتی به حل آن، چه مشکلاتی را ممکن است ایجاد کند.

۳. برخی مواردی که اشاره به آنها می‌تواند اهمیت مسئله را بیشتر روشن سازند، عبارت‌اند از: اختلاف آرا و سردرگمی حاصل از آن، پیامدهای مثبت حل مسئله، وجود خلاء معرفتی در این زمینه، ناسازگاری دو مطلب ولو در ظاهر، ابهام یا خلط حاصل شده در یک زمینه.

و. پیشینه تحقیق

۱. پیشینه یا سابقه بحث به تحقیقات مدون و نامدونی اشاره کرد که درباره مسئله مورد نظر ما انجام شده، و نوشته است. در انگلیسی به آن (literature review) می‌گویند و تعبیر عربی آن سابقه الدراره فی المسئله است. این پیشینه را ادبیات پژوهش نیز می‌نامند.

۲. هر پژوهش حرفه‌ای نقطه‌ای در تاریخ علم معین است که از تحقیقات پیشین متأثر و بر تحقیقات پسین موثر است. یکی از دانشمندان علوم تجربی می‌گوید اگر من توانسته‌ام که بیشتر از دیگران بینم به آن علت است که بر شانه غول‌ها ایستاده‌ام. ما نیز از این حکمت باید استفاده کنیم و از زحمات علما و محققان قبل از خود بهره ببریم تا بیشتر از دیگران مساله‌ها را ببینیم و آن‌ها را حل کنیم.

۳. هر تحقیق درست، متضمن شناخت تحقیقات قبلی است. هر مطالعه‌ای دارای سابقه یا پیشینه‌ای است و هیچ تحقیقی در خلاء صورت نمی‌گیرد، بلکه هر پژوهش در تداوم پژوهش‌های پیشین به انجام می‌رسد. بنابراین در هر تحقیق ابتدا باید از تحقیقات قبلی‌ای در زمینه مورد نظر استفاده کرد و سپس تحقیق خود را در جایگاه مناسب و تداوم منطقی با آنها قرار داد.

۴. از آفت‌های ناشی از بی‌خبری نسبت به پیشینه تحقیق، دچار شدن به کار تکراری و عدم استفاده از سرمایه اطلاعاتی بسیار ارزشمند قبلی در تحقیق است. محقق باید نشان دهد که منابع معتبر و بسیار مرتبط در مساله خود را خوانده است و با تأمل در محتوای آنها و نواقصی که در آنها دیده تحقیق خود را طراحی کرده است.

۵. در مرحله پیشینه‌شناسی مساله، مطالعات باید عمیق و انتقادی و گزینشی باشد. می‌توان نخست فهرستی از منابع که در مظان فایده هستند تهیه کرد و با تهیه فیش‌های توصیفی در مورد منابع، مشخص کرد چه مقدار از فلان منبع به بحث ما مرتبط است و با کدام پرسش اصلی یا فرعی ما ارتباط دارد.

۶. اگر سوابق متعدد هستند پس از بررسی و مطالعه باید آنها را در چند دسته مشخص کنند. و در هر دسته یک یا دو منبع مهم را یادآور شوند و محتوای کلی آن منابع را بیان و ضمن برجسته‌سازی کاستی‌های آنها بر نوآوری خود تاکید کنند. ویژگی‌های عناصر جدید در اثر شما نسبت به آنها چیست؟

۷. تعبیری که به پیشینه تحقیق دلالت می‌کند، باید بسیار دقیق باشد. مقایسه جملات زیر این دقت را نشان می‌دهد. جملات به ترتیب دقیق تر و حرفه ای تر شده‌اند. سعی کنید علت را خودتان بیابید و از این تجربه در پیشینه نگاری کارهای خودتان استفاده کنید:

در این موضوع هیچ گونه کاری نشده است.

در این موضوع مطالعاتی وجود ندارد.

در این مسأله مطالعات نظام‌مندی وجود ندارد.

در این مسأله مطالعات نظام‌مندی منتشر شده است.

۸. برای یافتن پیشینه لازم است به پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مجازی مراجعه کنید و با جستجو با کلید واژه‌های مشير به زمینه تحقیق خود تحقیقات مشابه را بیابید و آنها را متناظر با تحقیق خود گزارش کنید.

معرفی پایگاه‌های اینترنتی مفید در حوزه پژوهش فناورانه

www.nlai.ir	سایت کتابخانه ملی ایران	مهم سایتها و نرم افزارهایی که قابلیت برداشت منبع علمی از نوع کتاب را دارند	معرفی پایگاه‌های اینترنتی مفید در حوزه پژوهش فناوریانه
lib.ir	پایگاه اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های ایران		
noorlib.ir	کتابخانه دیجیتال نور		
lib.eshia.ir	کتابخانه مدرسه فقاقت		
cgie.org.ir	دایره‌المعارف بزرگ اسلامی		
noormags.com	پایگاه مجلات تخصصی نور	مهم سایت‌هایی که قابلیت برداشت منابع از نوع مقاله را دارند	
ensani.ir	پورتال جامع علوم انسانی		
irandoc.ac.ir	پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات		
sid.ir	پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی		
ut.ac.ir	نشریات مجازی دانشگاه تهران		
nashriyat.ir	نشریات تخصصی موسسه امام خمینی	مهم سایت‌هایی که قابلیت برداشت منابع از نوع پایان‌نامه را دارند	
magiran.com	بانک اطلاعات نشریات کشور		
irondoc.ac.ir	پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات		
hawzah.net	پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه		
eshia.ir	مدرسه فقاقت	سایت‌های دسترسی و جستجو در دروس خارج	
	پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مراجع تقلید		
https://www.virascience.com	ویراساینس	دسترسی به منابع (کتاب، مقاله و پایان نامه)	
https://elmnet.ir	علم نت		

۹. عدم اطلاعات خود اطلاعات است. اگر مطمئن شدید در زمینه‌ای تحقیقی انجام نشده است (که رسیدن به این اطمینان خود مهارت مهمی است) لازم است این نبود و فقدان را به خوبی و مستند گزارش کنید. این گزارش محققان بعدی را از صرف وقت برای دانستن این «فقدان» معاف می‌کند و این خود خدمتی قابل توجه به جامعه علمی است.

۱۰. در نگارش پیشینه پژوهش، بهتر است سیر تاریخی آثار را رعایت و مسئله منتخب خود را در روند علم توجیه کنیم. اگر پژوهش‌های قبلی در کار نباشد، به این نکته اشاره کرده، مشکلات و خلل موجود را یادآور شویم. چنانچه این کارها را انجام ندهیم، متهم هستیم که کار ما تکراری، تحصیل حاصل و بدون نوآوری است.

۱۱. بررسی پیشینه تحقیق باید شامل عناصر زیر باشد:

بازبینی اجمالی موضوع، مبحث یا نظریه‌ی تحت مطالعه در راستای اهداف پیشینه‌ی تحقیق
تقسیم‌بندی آثار تحت بازبینی به گروه‌های مختلف (آثاری که موافق یا مخالف یک موضع خاص هستند و آنهایی که دیدگاه جایگزینی را مطرح می‌کنند)
توضیح وجوه تشابه یا تفاوت یک اثر با آثار دیگر
نتیجه‌گیری در خصوص این که کدام آثار بهترین استدلال را ارائه کرده‌اند، شواهد قانع‌کننده‌ای در خصوص نظریه‌هایشان داده‌اند، و بیشترین نقش را در توسعه و پیشبرد موضوع موردنظر داشته‌اند.

ز. ساختار

۱. منظور از ساختار در طرح تحقیق پیش‌بینی فهرست عناوین تحقیق است که معمولاً شامل بخش‌ها، فصول و گفتارها با رعایت ترتیب منطقی بین آنها می‌شود. این سامان نشان از تسلط محقق بر زمینه تحقیق خود است.
۲. تعیین محورها و عناوین داخلی در بدنه تحقیق، ارتباط و انسجام منطقی بین قسمت‌های مختلف را تقویت می‌کند و به متن شما وضوح بیشتری می‌دهد. شما با این کار به خواننده مقاله خود کمک می‌کنید تا با صرف وقت کمتری، احاطه بیشتری بر محتوای مقاله شما پیدا کند. این امر یکی از ملاحظات اخلاقی در نگارش یک مقاله علمی است.
۳. شما در مرحله «طراحی تحقیق»، سؤالات فرعی متناسبی را در راستای سؤال اصلی پژوهش خود انتخاب کرده‌اید این سؤالات فرعی با اصلاحاتی می‌تواند همان عنوان‌های داخلی مقاله شما باشند. یعنی پاسخ به هر سؤال فرعی می‌تواند ذیل یک عنوان داخلی در مقاله شما درج شود. فراموش نکنید نکته اساسی در ساختار، روشن بودن منطق حاکم بر ساختار مقاله است.

۴. لازم است بین عنوان و معنوی در هر قسمت هماهنگی باشد. یعنی نه کمتر از عنوان و نه بیشتر از آن در هر قسمت مطلب بیاورید. همچنین در ساختار نباید تداخل وجود داشته باشند. پاسخ هر سوال فرعی ممکن است در یک فصل قرار بگیرد.
۵. فصل‌ها را به گونه‌ای تنظیم کنید که به صورت منطقی هر مطلبی که برای فهم مطالب بعدی لازم است در قسمت‌های قبلی آمده باشد.
۶. گاهی ممکن است از ما خواسته باشند چند فصل را ذیل یک بخش بیاوریم. می‌توانید با مقایسه فصل‌ها عنوان کلی‌تر انتخاب کرد. به خاطر داشته باشید که این ساماندهی به منظور سهولت در دسترسی به مطالب و انضباط اثر است از این رو نباید چیزی بیش از وصول به این هدف اصالت پیدا کند.
۷. فصل‌ها را در کل اثر خودتان به صورت مسلسل و پی‌درپی شماره‌گذاری کنید. از این رو شما در کل اثر بیش از یک فصل اول مثلاً ندارید. در این صورت ارجاع به مطالب اثر دچار سردرگمی نمی‌شوید. هر چند فصل را می‌توانید تحت عنوانی فراگیرتر قرار دهید. همان‌طور که ذیل هر فصل نیز می‌توانید گفتارهایی را بیاورید. رعایت شیوه شمردن پی‌پی در گفتارها نیازی نیست.
۸. در عنوان‌گذاری‌ها تساوی، تشابه لفظی و تکرار درست نیست؛ گاهی عنوانی مقدمه ذیل عنوان عام محسوب می‌شود. تا جایی که از حالت مقدمه بودن خارج نشود مشکلی نیست اما اگر بیشتر شد لازم است نسبت به تشکیل گفتار و یا فصل مجزا فکر کنیم.
۹. در پایان مقدمه مقاله یا در اواخر کلیات پایان‌نامه، معمولاً ساختار اثر را بیان می‌کنند و تا حدودی سعی می‌کنند به منطق چینش نیز اشاره کنند.

ح - منابع تحقیق

۱. منظور از منابع در طرح تحقیق پیش‌بینی و تنظیم فهرستی اولیه از مراجع و منابع مورد استفاده در تحقیق است. این فهرست از این رو اهمیت دارد که امکان بررسی توانمندی و تسلط اولیه محقق بر زمینه تحقیق خود را نشان می‌دهد.
۲. فهرست منابع باید حاوی مشخصات کتاب‌شناختی منابع مورد نیاز در تحقیق باشد. معمولاً مشخصات کامل کتاب‌شناختی بدین گونه در بخش فهرست منابع می‌آید: اسم پدید آورنده، اسم اثر، محل نشر، اسم ناشر، نوبت چاپ، سال چاپ مثلاً (آخوند خراسانی، محمد کاظم، کفایه الاصول، قم: موسسه آل‌البیت لاحیاء التراث، چاپ سوم، ۱۴۱۲ هـ.ق).
۳. محقق باید تنها به منابع دست اول و معتبر در زمینه تحقیق خود مراجعه کند. منظور از منابع دست اول این است که محتوای استدلال و تحلیل‌ها برای خود پدید آورنده اثر باشد. اگر نویسنده دیگری، منابع دست اول را بررسی کند و حاصل آن را در نوشته خود بیاورد استفاده ما از منبع جدید مراجعه به منبع دوم محسوب می‌شود. مثلاً چنانچه

نظر مرحوم شیخ انصاری در مباحث بیع مدنظر باشد مراجعه به کتاب مکاسب ایشان ارجاع به منبع دست اول در این خصوص محسوب می‌شود. اما اگر نظر شیخ در بیع را با مراجعه به کتاب‌های سایر فقهای متاخر ایشان به دست آید ارجاع به منابع دست دوم خواهد بود.

۳. در کل، اگر کتابی به زبان دیگر ترجمه شود، معمولاً به دست دوم تبدیل می‌شود؛ به ویژه اگر مترجم، در موضوع مورد ترجمه، اهل فن و متبحر در زبان اصلی نباشد.

۴. محقق باید هر نظری را از خود صاحب آن نظر مطالعه کند؛ مثلاً نظر شیخ انصاری را از منبع خود شیخ مطالعه کند؛ هر چند متن، عربی و دشوار باشد. در این صورت، باید به کمک مهارت‌های صرفی و نحوی و ترجمه‌ها، بکوشد تا آب را از سرچشمه بگیرد. هنگامی که برای دریافت نظر یک مصنف به شرح‌ها و تفسیرهای متعدد مراجعه می‌کنیم، احتمال انحراف از اصل مطلب افزایش می‌یابد.

۵. معمولاً محققان بعدی در تحقیقات خود به منابع دست اول ارجاع می‌دهند از این رو پر ارجاع بودن می‌تواند نشانه‌ای در اعتبار اثر باشد..

در صورت تمایل برای دریافت اطلاعات تکمیلی می‌توانید به کانال آموزشی زیر در تلگرام و ای‌تا مراجعه بفرمایید:

<https://telegram.me/mmf55>

<https://eitta.com/mmf1355>

باسمه تعالی

کارگاه روش تحقیق ویژه استادان راهنما و مشاوره پژوهش مدارس و فراگیران دوره های مجازی
برگ راهنمای تدوین طرح تحقیق اجمالی

۱. نام و نام خانوادگی:

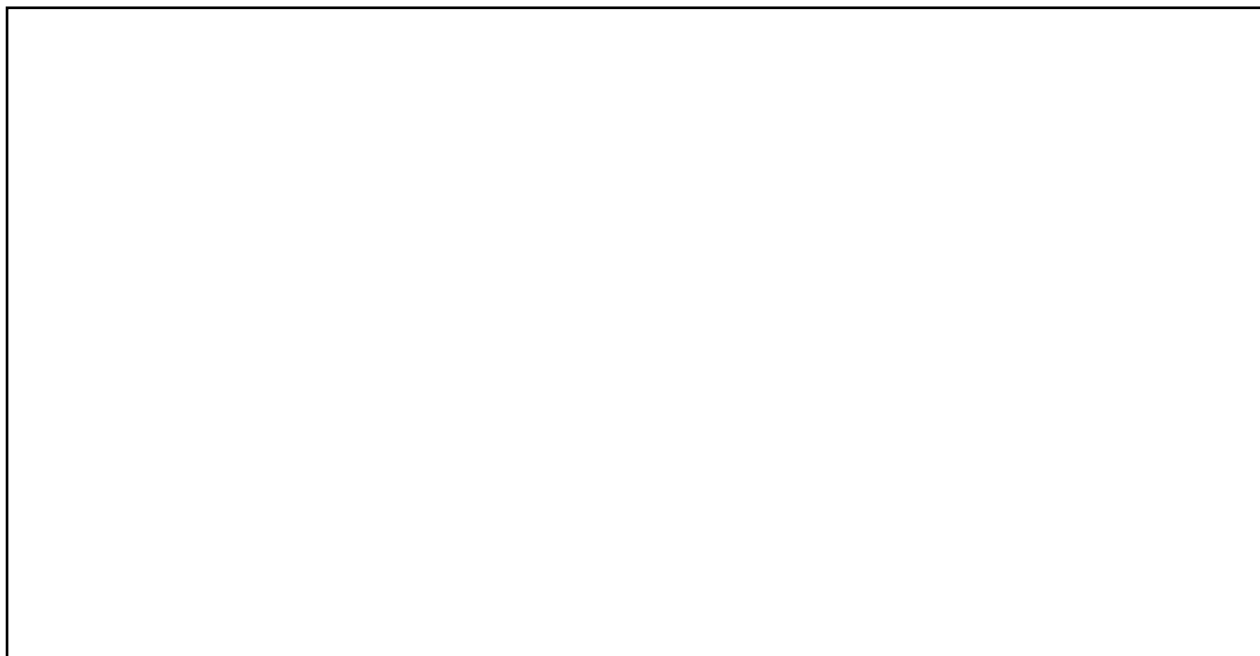
۲. عنوان مساله: (با الگوی سه جزئی)

۳. بیان مساله: (بیان جهات مبهم و نیازمند تحقیق - آنچه درباره مساله نمی دانیم)

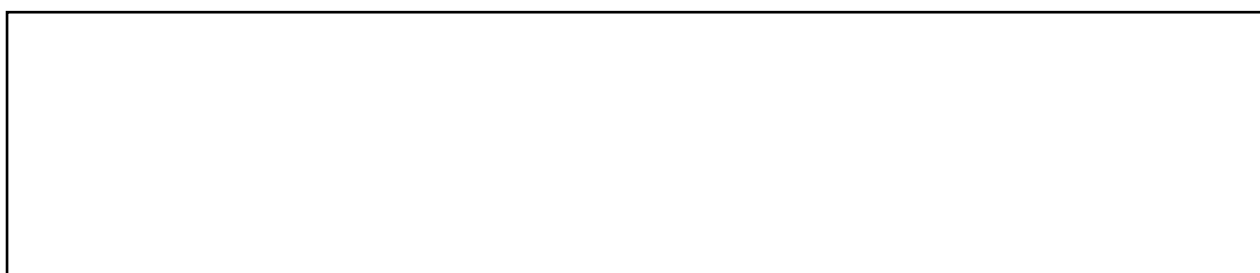
۴. سوال اصلی تحقیق: (صورت استفهامی مساله)

۵. سوالات فرعی تحقیق: (سوال اصلی تحقیق به صورت سوالات جزئی تفصیل داده شود، ۳ تا ۵ سوال)

۶. **پیشینه تحقیق:** (ذکر حداقل سه اثر شامل کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های انجام شده توسط دیگران در این مسئله و توضیح مختصر درباره آنها):

۷. **ضرورت تحقیق:** (انجام این تحقیق چه اهمیتی دارد؟ در سه الی پنج خط)

۸. فهرست عناوین تحقیق (بخش‌ها، فصول، و عناوین با رعایت ترتیب منطقی):

--

۸. منابع و مأخذ (حداقل ده منبع):

--

اظهار نظر استاد:

--

